

D. N.
26/10 1946

Vapen mot kommissarie- väldet

Den svenska regeringen och den svenska byråkratin har redan genom kristidslagstiftningen fått oerhörda maktmedel i sin hand. Dess befogenhet att reglera materialfördelning, att bestämma priser, att utfärda licenser ger den möjligheter att dirigera de enskilda företagen och därmed det svenska näringslivet. I och för sig behöver de legala bestämmelserna icke vara alltför farliga. Om de begagnas i den anda i vilken de tillkommit, nämligen som ofrånkomliga utvägar i en kritisk situation, om de alltså utnyttjas blott för att efter strängt sakliga normer tillgodose de behov för vilka de är avsedda, blir riskerna icke överhängande. Med en sådan användning måste förenas tanken att maktmedlen är tillfälliga, att de gäller blott en övergående situation. För den regim som uppstår av det socialistisk-kommunistiska blocket är likväl dessa synpunkter icke bestämmande. En tydlig tendens framträder att bevara maktmedlen, att utbygga dem genom ytterligare planhushållning och socialisering och framför allt att använda dem som stöd för en statlig dirigering av vida mer generell natur än den som avsetts. Därmed är vi inne i en kris icke blott för näringslivet, utan för hela det svenska samhällsskicket. En camouflerad diktatur skymtar som slutpunkten på vägen.

En stor del av den offentliga debatten förlorar därmed sitt värde. Medan detaljfrågor diskuteras i riksdagens plenisar avgörs frågor som gäller tiotals eller hundratals miljoner kronor och därmed stora gruppers villkor vid hemliga samtal mellan regeringens representanter och näringslivets män. Tyngdpunkten förflyttas, vilket för kommissarieväldet är betecknande, från öppna, av kritik och analys renade diskussioner till hemliga överläggningar utan kontroll eller fritt meningsutbyte. I denna atmosfär frodas lögnen och undanflykten. Detta så mycket mera som statens representanter har de avgörande åtgär-

derna i sin hand. De kan ljuga och bortförklara, ty motparten är bunden — av sina tysthetslöften och framför allt av fruktan för makten. En person vågar icke avslöja den som med ett penndrag kan knäcka hans verksamhet och hans framtid.

Den fara för svensk demokrati som här föreligger har ännu blott insetts av ett fåtal. De flesta står kvar vid kortsiktiga tankegångar utan de stora principernas perspektiv. Att dröja vid de resonemang som anförts till kommissariernas försvar är att för ett ögonblick låta debatten sjunka till en lägre nivå, men det är nödvändigt. En försvarslinje är att då exempelvis regeringen hotar ett företag med att i landet införa utländska konkurrenter detta blott innebär en upplysning åt företaget i fråga. Är det inte älskvärdt av regeringen att ge företaget denna information? Det enkla svaret härpå är naturligtvis att upplysningen ges icke för att informera, utan för att tvinga motparten att ändra hållning: den åtgärd som ställs i utsikt avskrivs, om denna ändrade hållning uppnås. Orden "Ge mig er börs, eller skjuter jag er" kan utan tvivel kännetecknas som en upplysningsverksamhet, till och med en älskvärd sådan — ty om pengarna överlämnas blir skottet icke avlossat —, men beteckningen upplysningsverksamhet är enligt vanligt språkbruk icke uttömmande.

En annan försvarslinje anlitas då förhållandet mellan påtryckningsmännen och de påtryckta säges vara det bästa; man trivs med varandra som turturduvor. Det är också en kostlig tanke. Till och med vid utpressning, i legal mening är ett till det yttre gemytligt förhållande mellan parterna det vanliga. Varför skulle icke utpressaren vara vänlig? Ett älskvärdt hot är icke desto mindre ett hot. Och varför skulle icke den hotade söka vinna något genom inställsamhet? I många fall hör den underlägsnes undfallande älskvärdhet till de offer som krävs av honom. "Skratta, annars skjuter jag."

Vilka vapen finns mot de faror som här börjar avteckna sig? Säkterligen skulle många socialdemo-

krater reagera om de kände till de metoder som används, men det är mänskligt att sammanhållningen förkväver lusten att upptäcka och klarlägga. Av den socialdemokratiska pressen är intet att vänta; på ett par undantag när bildar den en grå massa, där ansiktena icke kan urskiljas; mekaniskt utför man sina dressyrunnummer med blicken riktad mot de kommissarier som man drömmer att en gång få sitta samman med. Utvecklingen till statsparti har gått så långt att debatten inom partiet bara får gälla småfrågor som icke oroar någon.

Av industrins män — vilket läger de än tillhör — borde ett fastare uppträdande kunna väntas. Gång på gång har Dagens Nyheter gjort den erfarenheten att personer vilka genom att relatera sina erfarenheter skulle kunna göra en insats vägrar med motiveringen: "Jag måste stå väl med regeringen och industrikommissionen, annars är det slut med mig." Detta är förståeligt. Tanken på det egna företagets möjligheter på kort sikt dominerar. Men man borde komma ihåg att, om denna hållning blir allmän, utsikterna att bekämpa kommissarieväldet beskärs. Endast öppen debatt kan på lång sikt medföra att de stora väljargrupperna förstår den reaktion som hotar. Varje undfallenhet stärker de maktägande och gör därmed faran större. En självständig personlig hållning, förenad med krav på så långt möjligt öppna eller åtminstone protokollerade förhandlingar, är väsentlig. Om alla går på denna linje, kan faran avvärjas. Om material lämnas till den offentliga debatten, ökas utsikterna till farans bekämpande.

Först är det pressens plikt att upprätthålla den debatt, den öppenhet som hotas av byråkratins påtryckningar, de enskildas rädsla och riksdagens kamaraderi. En svårighet ligger däri att hemlighetsmakeriet hotar att tysta även pressen: byråkratin hotar under tysthetslöfte, och de hotade för under tysthetslöfte hotelserna vidare. Under dessa förhållanden måste pressens traditionellt erkända plikt att ge meddelanden utan att sagesmannen uppges ofta tas i bruk. För att skapa garantier för framtiden tillämpar Dagens Nyheter den metoden att hithörande upplysningar jämte beedigade försäkringar arkiveras för att i sinom tid offentliggöras — då ingen som helst fara för meddelaren längre hotar från kommissariernas sida.

59

70